

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

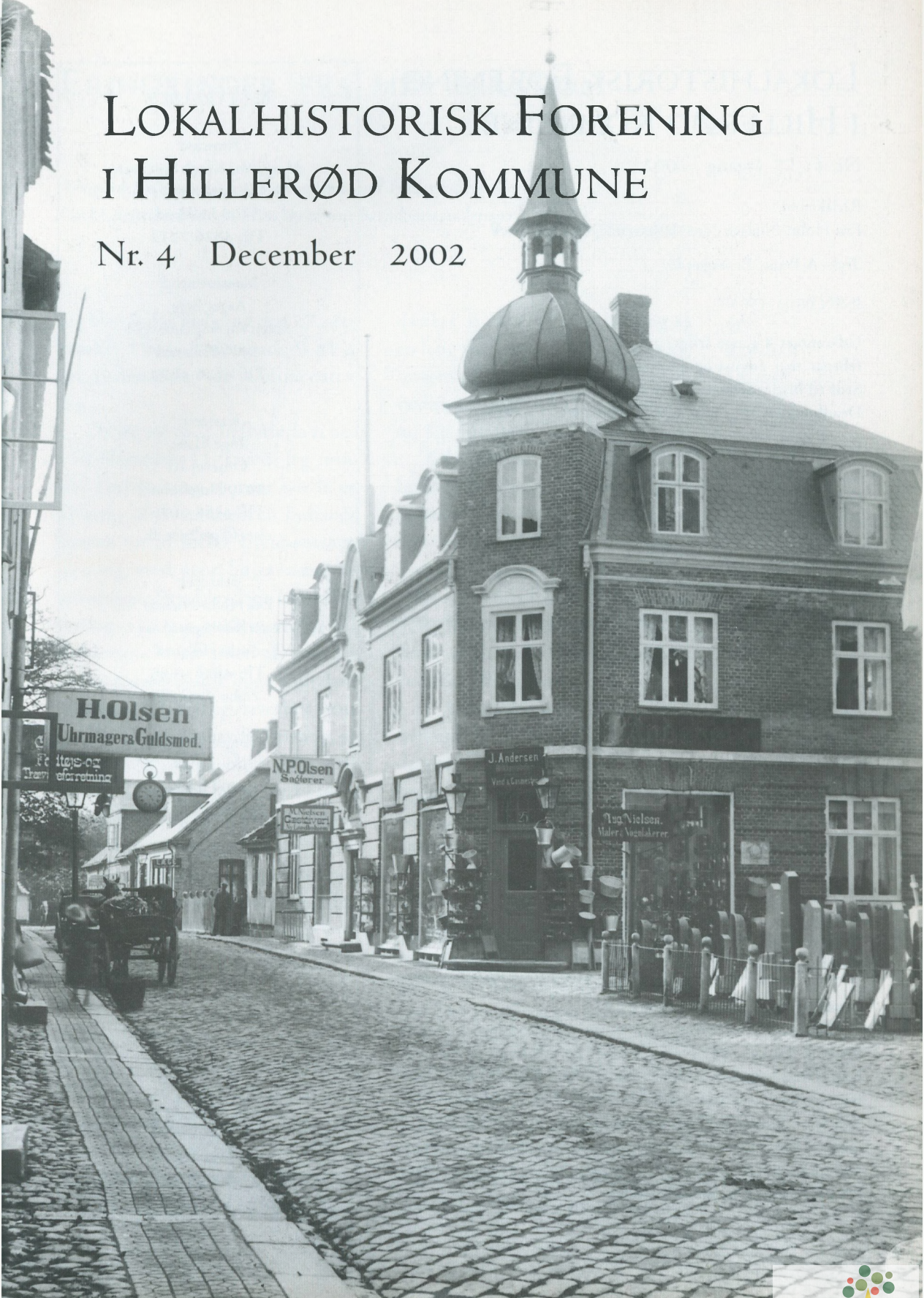
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

Nr. 4 December 2002

LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

Nr. 4 17. årgang 2002

Redaktion:

Eva Holm-Nielsen (ansvarshavende) og Inge Elsøe

Tryk: A-Print, Espergærde

ISSN 0903-3505

Udkommer 4 gange årligt,
februar, maj, august og november
Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen
Deadline den 10. i udsendelsesmåneden

Medlemskab tegnes ved henvendelse til
Inge Elsøe eller indbetaling på
Gironr. 704-4607
Pris: 125 kr, 75 kr pensionister og studerende

© Copyright

Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

Indhold

ERINDRINGER FRA MIN BARNDOM 3
Af ARMGARD SJELBERG

ÅRETS HUS 2002 15

GENERALFORSAMLING 2003 16

Forside:

Møllestræde set fra Slotsgade, ca. 1910. Foto: Carl Rathsach. Lokalhistorisk Arkiv.

Lokalhistorisk Forening støttes af:

C. A. Andersen malerfirma - Statsautoriseret Revisionsaktieselskab
Ernst & Young - Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg - Dines Jørgensen. Rådgivende ingeniører - FO Arbejdernes Fællesorganisations Byggeaktieselskab - Hillerød Bibliotek - Hillerød Borgerstiftelse - Hillerød Industri- og Håndværkerforening - Hillerød Kommune - Høvelt Electric - Lokalbanken - Nykredit - Reklamefotograf Henrik Knoblauch - Ristorante La Perla - Toyota Hillerød - Ullerød Brugsforening - Unidanmark-fonden

BESTYRELSEN

Formand:

Margrethe Krogh Sørensen
Hestehavevej 13
3400 Hillerød
Tlf. 4826 7232

Næstformand:

Asger Berg
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689

Kasserer:

Inge Elsøe
Ørnevej 10
2970 Hørsholm
Tlf. 4586 6676
elsøe@get2net.dk

Sekretær:

Eva Holm-Nielsen
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689
emhn@ofir.dk

Jørgen Berner

Åvang 78
3400 Hillerød
Tlf. 4826 0613

Per Andersen

Skippermosen 19
3400 Hillerød
Tlf. 4826 8389

LOKALHISTORISK ARKIV

Lisbet Schacht Hansen
Christiansgade 1
3400 Hillerød
Tlf. 4820 1915

Arkivet har åbent

Tirsdag 14-19

Torsdag 11-16

1. lørdag i måneden 10.30-13

ERINDRINGER FRA MIN BARNDOM

*Armgard Sjelberg var datter af organist ved Frederiksborg Slotskirke
Carl Christian Brandt. Hun skrev sine barndomserindringer i 1979.*

Jeg blev født i Hillerød den 27. september 1902, i Slotsgade 9 på 2. sal, nedenunder var telefoncentralen.

Da jeg var ca. 2 år, flyttede vi ned i Møllestræde 11, stuen. Jeg mindes kun én ting, at mor havde en »buste« af en mørkebrun indianer, kraven var af lutter elfenbenstænder, og med stor bøjet næse og ørenringe. Den blev lagt i min barnevogn, og jeg husker, at jeg gik tudbrølende ved siden af - at den »bussemand« skulle ligge i min barnevogn. Vi gik »bag haverne«, som enhver provinsby havde dengang, og som senere skulle blive min mest yndede legeplads, både med »røver og soldater« og boldspil. Der stødte en stor tømmerplads derud til, som jo var idealet af en legeplads for børn - men ikke ufarlig. Men hvad, det tænkte børn jo ikke over i den alder.

DET HVIDE PALÆ

Huset, vi boede i, hed »Det hvide Palæ« - en smuk firkantet, hvid bygning med blå teglsten, som glitrede i solskin. Der var en stor gårdsplads med et toetages hus for enden af gården, kaldet »Havehuset«, helt

dækket af efeu, et kønt hus, og så en lang sidebygning med 5 træklosetter ved siden af hinanden - stald, vaskehus og brændselsrum, det var nu for beboerne i »Havehuset«.

Selv havde vi vaskehus og brændselsrum nede i kælderen plus et rum, som hed »legetøjsrummet«, hvor alt det legetøj, som i øjeblikket ikke var på mode, lå på hylderne. Om efteråret lå der frugt på hylderne, så det gjaldt om at finde nøglen til låsen og »hugge« et æble eller en pære.

I den store gårdsplads stod hylde træer og to kæmpe valnøddetræer, hvorunder mor havde sat hyggelige havemøbler. Så var der en tørreplads, hvor jeg selvfølgelig havde en gyng.

Min største lyst var at »lege skole«. Så blev gadens piger og drenge kaldt ind, og jeg følte mig vistnok ret bæret, for de så ret meget op til slotsorganistens datter fra »Det hvide Palæ«. Måske stammer det derfra, at jeg - som oftest - har omgædet den såkaldte »jævne klasse«. Husk, det var ca. 1910. Ifølge min mors familie var de jo »de fine«, som jeg følte en forfærdelig »indestængthed« ved at være i stue med. De ville mig det godt -

*Af
ARMGARD
SJELBERG*

*Det hvide Palæ,
Møllestræde 11.
Pigen foran lågen
er Armgards
niece Greta, som
blev født, da hun
var 14 år.
Til venstre for
gadelygten anes
familiens bund.*

bevares, men alle de »ydre« formaliteter var bare ikke mig. Dengang havde man jo den såkaldte respekt for de ældre, foruden at alle mine onkler var jættehøje.

FAMILIEN

Min far var slotsorganist ved Frederiksborg Slotskirke, og mor var datter af den forhenværende general Tvermoes, bosiddende på Kastellet bag ved Langelinie.

Når mor og hendes lillesøster gik til skole, havde de en soldat bagved med deres skoletasker, og de havde regimentsmusik i gården hver dag mellem kl. 1 og 2.

Som ung pige havde mor den daværende kronprins Christian til bords - den senere kong Christian den Tiende. Min mor hed Rita (Marguarita). Så en dag hun havde kronprinsen til bords, som generalens ældste datter, spurgte han: »Må jeg kalde min første lystyacht for

»Rita«?» Helt morsomt at tænke tilbage på.

Min fars mor - Bedstemor, Armgard Elise, født Bøcher - boede i en meget hyggelig lejlighed i et patricierhus på Frederiksberg i København. Hun var en lille, meget velklædt dame med sort hår, hvor der sad skiftevis sorte og lilla fløjlsbånd og en lille ægte knipling omkring, ned ad nakken »slangekrøller«.

Hun havde en hushjælp, Caveline (Caroline) fra Svendborg, og hvor hun talte fynsk - til stor morskab for os børn. Her fik man den lækreste mad og hjemmebag, altid i smør. Jeg husker især hendes store mahogniseng med »himmel«, hvidt foret stof med en skøn, bred bort i blå og rødt korssting, broderet af hende selv. Hun broderede i det hele taget skønne ting.

Hun blev gift i 1864, den 12. april. Krigsbryllup i Frederiksberg Kirke med en ung mand, Carl Chri-

stian Brandt, løjtnant i hæren. Så kom krigen, og han døde godt 2 måneder senere, den 21. juni, af sort pest i Odense Domkirke. Hun fortalte mig om sin unge løjtnant tit og ofte. Hun blev 80 år selv, og var ham tro hele livet. Hun besøgte ham - trods mange formaninger - på lazarettet i Domkirken i Odense. Hun kørte i diligence til Odense - hvilket besvær - og det fine lærredslømmetørklæde, hun havde tørret hans svedige feberpande med, blev gemt.

Så fødte hun sin lille dreng, Carl Christian Brandt, desværre et meget svageligt barn, men de havde det godt, for hun boede i en stor, smuk villa foran på Gl. Kongevej sammen med sin mor, fru Bøcher, født Nyholm-Armgard, som også boede sammen med sin ugifte søn, højesteretsassessor. Han blev svageligere op i årene, så han kørte i landauer med privat kusk - en tur på Langelinie hver dag. Han kunne slet ikke gå til sidst.

Min mormor, generalinde Anna Tvermoes, født Munthe af Morgenstjerne - hendes mor var født »de Man« og hollænder, hun boede i en stor 7-værelses lejlighed i Sølvgade 30, 1 - lige overfor Kongens Have med det skønne Rosenborg Slot - et dejligt syn, når solen gik ned bag slottet.

Min søster Ellen, der var 6 år ældre, var inde en uge hos Bedstemor, fars mor, som boede i København, da jeg skulle fødes. Dengang fik man sine børn hjemme.

Da hun kom hjem, var far og

mor jo meget spændt på at høre hendes reaktion. Først sagde hun: »Jeg troede, det var en cykel«. Dernæst: »Hvad er det for en slags?« Der blev aldrig et godt forhold imellem os to søstre, til stor sorg for far og mor. Allerede 19 år gammel blev hun gift med en meget, meget sympatisk mand fra Sverige og bosat i Stockholm.

MIT BARNDOMSHJEM

Lejligheden bestod for det første af en entré, hvor der på en knage hang et koben af jern. Det skulle bruges til en eventuel tyveknægt. Det kom dog aldrig i brug.

Så kom fars stue med det store sorte Hornung & Møller-flygel og røde plysmøbler. Under fars skrivebord lå et sort skind, som han sagde var skindet fra hans puddelhund - som barn, ret makabert. Skrivebordet havde en høj boghylde ovenpå bordet, i midten stod smukke sølvting, blandt andet 2 hovedvandsæg med en lille svamp indeni med en eller anden parfumeduft, som damerne lugtede til, når de var i teatret - bl.a. med varme og mange mennesker. Det var en hel mode, at en dame af det »fine« selskab dannede eller besvimedede dengang - omkring 1800-1900.

På væggen var der 3 høje bogreoler fra gulv til loft - far mente, der var ca. 3000 bøger, en rød plyssofa, dengang kaldet en chaiselong med et højt hovedgærde i den ene ende - ikke særlig behagelig at ligge på.

Fløjdørene førte ind til mors stue med grønne plysmøbler, ligefor et kæmpestort spejl med konsol. Rammen var grøn plyn, meget køn. Der var et bogskab med glas i døren, med vissengrønt stof indenfor glasset - sikkert mod solen, så bøgerne ikke blev falmede, faktisk yderst praktisk. Ellers smukke gamle mahognimøbler.

Fra mors stue førte en fløjdør ind til spisestuen med udskårne egetræsmøbler og rørsæder i stolene. Dengang havde man en bufet - ikke en skænk. Den havde en overdel med spejl og to små hylde på siderne. Og så havde mor ladet lave et hængeskab i samme stil, forret med kongebåt flonel, hvor der stod vores smukke sølvtøj, og på lågerne hang gafler og skeer.

Derfra kom vi ud i en lang gang, hvor jeg om vinteren spillede bold. Til venstre lå et ret stort køkken med gasapparater plus en sort ovn til bagning og stegning af større ting.

På strygedagen blev der sat en rund jernplade med plads til 4-5 strygejern. Det var altid en stor dag for os børn, når der blev strøget, for så var der ild på komfuret - dels dejlig varme i køkkenet - og dels bagte mor samtidig, i reglen kammerjunkere.

I det ene hjørne af køkkenet stod en ret stor kasse, fyldt med hør, hvor gryden med risengrød eller rødkål blev sat ned og »kogte« færdig. Mor ville helst være alene i køkkenet, når der skulle laves mad.

For enden af gangen lå vores kloset - det var vores wc - en firkantet

trækasse med en spand under, som tømtes på møddingen en gang ugentlig. Først i 1917 fik vi rigtig wc med »træk og slip«. Det var samme år, jeg blev konfirmeret, 15 år gammel. Der blev gravet og gravet ude i gården for at lægge rør ned. Da skete der noget sensationelt, idet det viste sig, at der havde ligget en kirkegård - ret makabert. De gravede menneskeknogler, ben og kranier op.

For enden af gangen var et værelse til den unge pige. Ja, dengang var de tro. Jeg husker Margrethe. Hendes far havde et husmandssted på landet. Hende havde vi i ca. 5 år, hvorefter hun kom til min tante og onkel i Hellerup med 5 børn og var ca. 4 år der. Jo, dengang var der troskab til »herskabet«.

Så kom barnekammeret, som det hed dengang. Der lå min søster Ellen og jeg selv. Lige til jeg var 6 år, lå jeg i en jernseng med »himmel« af blomstret stof med for af hvidt satin og »klunker« hele vejen rundt. Jeg husker, hvor jeg hyggede mig under det »forhæng« og syntes, at intet ondt kunne ske mig. For enden af jernsengen var der messingkugler, som blev pudset hver lørdag.

Fra barnekammeret førte en dør ind til fars og mors soveværelse med 2 store mahognisenge og 2 servanter med servantestel. Ved siden af stod en hvid, emaljeret spand med låg til det vand, man havde vasket sig i. Og en smuk mahogniskretær, hvor jeg altid som barn kan huske al julestadsen lå i den nederste skuffe. Det var en stor dag, når

Frederiksborg. Marie Mørks Skole og hjem.

det kom frem. Og så en høj mahognichiffoniere, kun med skuffer, plus fars stol, en engelsk klubstol, som jeg den dag i dag bruger til skrivebordsstol.

MARIE MØRKS SKOLE

Barneårene gik med megen leg, og 5 år gammel kom jeg i børnehave på Frøken Marie Mørks Pigeskole. Jeg husker, at der hang et stort ur med visere lavet af pap, hvor jeg så lærte uret at kende for første gang.

Da jeg var 6 år gammel kom jeg i 1. klasse. Der sad vi, en pige og en dreng sammen i 5 år. Jeg sad sammen med Mogens Bøggild, som senere blev en stor, anerkendt billedhugger.

Det var en kostskole med mange børn fra velhavende hjem - bl.a. ambassadørdøtre, og en særlig pige, jeg vil hæfte mig ved, var Ellen Price de Plan, som ofte kom med mig hjem og legede. Når man spurgte hende, »Hvad er dine forældre?«, svarede hun: »Ja, min mor danser, og min far flyver«. Det sidste stod jo for mig som noget helt fantastisk. Hendes mor var solodanserinde på Det kongelige Teater, og jeg må indskyde, at det er hende, som sad model til »Den lille Havfrue« på Langelinie. Faderen var fransk - derfra »de Plan«.

Skolens forstanderinde var en høj, flot kvinde med sølvgråt hår og ørnene. Vi havde megen respekt for hende, men hun var me-

Elever og lærere foran Marie Mørks Skole 1912. Armgard Brandt står i første række, markeret med et kryds.

»Flygelstuen«
ca. 1926. I stolen
Rita Brandt.

get retfærdig. Så var der søsteren Gudrun, som vi havde i sang, og så den lille frøken Eva, som spillede til vores morgensang nede i den store gymnastiksal - på et lille stueorgel, og som altid mødte op i et stort, broget forklæde med »vinger«. Hun stod for husholdningen, frk. Gudrun for kosteleverne.

TIL BAL

Fra 5-års alderen gik jeg til danseøvelse hos Scheiding på hotel »Kronprinsen« på Torvet. Han kom fra København, hvor han om sommeren var Harlekin på Påfugleteateret i Tivoli.

Om vinteren var der »skøjteforeningsbal« - en stor dag. Det fore-

gik på vores største hotel, Leidersdorff, som lå lige over for indgangen til slottet og Slotssøen. Hotellet havde en »charabanc« - overdækket om vinteren. Den brugtes også til at hente gæster fra toget til hotellet. Vi havde jo »papillotter« i håret fra aftenen før, for at give krøller, bare sammenrullet papir. Der var ikke noget, der hed, at man gik til damefrisør dengang. Så kom vognen, som kørte fra den ene til den anden for at hente os til ballet. Alle fædre var i kjole og hvidt og hvide glacé-handsker. Formanden, tømrermester Kielberg, førte op til dansen. Vi begyndte altid med en march salen rundt, og så gik dansen til kl. 11, hvor vognen atter stod

for døren for at køre os hjem. Selvfølgelig havde vi også cotillons.

MED I SLOTSKIRKEN

Jeg gik fra 10-års alderen som oftest med far i kirke om søndagen. Man skulle op af en snæver vindeltrappe i et af de mange tårne - meget svært for min stakkels far. Dels var han meget høj, dels meget bred, og desuden havde han en forfærdelig bronkitis, som han led af alle de år, jeg mindes.

Hvis han skulle forberede sig mange timer i kirken, fik han bragt sin frokost fra Møllestræde på en bakke, som var dækket med en hvid damaskserviet for at skjule frokostøllen.

Ved orglet var der stearinlys. Der måtte ikke indlægges elektrisk lys for brandfarens skyld. Det historiske museum stødte lige op til kirken. Jeg husker, at jeg stod helt ude ved kanten og sang med og kunne se ned over den skønne kirke - nok lige vel udsmykket med englebørn og forgyldt overalt.

For den modsatte ende af kirken, stadigvæk på I. sal - kaldet galleriet - stod et skønt gammelt orgel, det historiske orgel, Compennusorglet, som far skulle »røre« hver fredag 1-2 timer. For dette fik han fra Kulturministeriet den store sum af 15 kr. om måneden.

»Luften« til det »daglige« orgel var store træpedaler, som man skulle træde i bund. Man stod på en lang bæk og trådte. Dertil havde far en lille mand, som hed Larsen, og som

til daglig ernærede sig ved at sælge fisk fra en lille trækvogn. Når han var syg, trådte jeg »bælgene«. Det gjaldt jo om, så snart den ene »bælg« var nede, at træde den anden hurtigt ned, ellers peb tonerne i orglet.

Anderledes fik det »historiske« orgel luft inde bagved, hvor hele orglet stod. Da trak man i tykke reb med et træhåndtag, og far havde sat røde streger, hvortil man måtte trække. Det har jeg også hjulpet med. Hvis jeg havde fået nej til at besøge min veninde Ingeborg [Møller-Holst], kunne jeg finde på midt i musikken for at få min vilje at sige: »Hvis jeg ikke må gå derhen, slipper jeg snorene«, hvortil min far svarede: »Nej, gud, mit barn, så får du lov!«

Far har spillet for gamle Kejser Wilhelm, Tyskland, lille Kejser Emanuel af Italien, og ikke mindst for Kong Christian den Tiende med stort følge. Alle disse prominente gæster har jeg nejtet for - helt morsomt at tænke på bagefter.

*Carl Brandt ved
sit skrivebord,
juni 1918.*

Når far havde spillet for disse kongelige gæster, modtog han bag- efter en orden, som han imidlertid bad sig fritaget for. Han var stærk antimilitarist - synd for min kære mor, som netop var datter af den i sin tid højest fungerende general i Danmark.

FREDERIKSBORG SLOT

Gennem en mindre port kom man ind i en slags »gade« med 2 rødstenslænger. Til venstre var staldene, som mest stod tomme, men i krigen 1914-18 lå husarerne der med deres heste. Det gav en vældig kulør på gaden, når de kom ridende i deres lyseblå uniformer, med et slagbare hængt over den ene skulder - og hvide lidser var syet både på jakken og ned langs benklæderne.

Fra den lange gade med toppede brosten kom S-broen, som førte ind gennem det store fangetårn, hvor fangerne sad i gamle dage. Fængslet lå dybt, dybt nede under vandet, så der må have været forfærdelig koldt og fugtigt. Så kom man ud på den store slotsplads. Før selve slottet lå et kæmpe springvand i sort marmor med bronzefigurer, udført af Adrian de Vries.

På siderne i slotsgården lå 2 kønne to-etages længer, hvor amtmandsboligen lå i den venstre, og slotsforvalterens i stuen til højre. I min barndom hed han Munthe - var gift med en Munthe af Morgenstjerne, som vi børn kaldte tante Ninna, da hun var min mors halvkusine.

Ovenpå boede slotsarkitekt Holck. Nede i en lille lejlighed boede maskinmesteren, som foruden sit arbejde for slottet reparerede cykler og nu og da solgte brugte.

Jeg var 13 år, da jeg fik min første cykel. Jeg mindes, at da sadlen var slidt, fik jeg et grønt plysbetræk på. Prisen for en cykel var dengang 15 kr. - men husk, det var i 1915.

Til sammenligning fik min far i begyndelsen 600 kr. om året som organist - og 600 kr. om året fra Statsskolen som sanglærer, og så havde mine forældre endda heldagspige. Hun fik vel 15-20 kr. om måneden, men senere har jeg jo kunnet forstå, at min lille søde farmor hjalp dem ret meget økonomisk.

Efter slotspladsen gik man gennem en port til venstre, hvor nattevægteren boede i en lille, mørk lejlighed. Derfra lå en lang rødstenslænge, hvor sognepræsten boede. Den gang hed han Paludan-Müller. Så gennem en fritstående port, hvor man kunne ønske, når man gik igennem, en skøn port, helt af jern-filigran. Så Møntporten og så en bro over Slotssøen, og så var man ude i den lange, lange allé, som endte i den store Gribsskov.

På højre hånd i Slotssøen lå en »holm« med en hæk om, kaldet »Dronningøen«. Længere henne lå en lille bro, hvor der lagde en motorbåd til, som sejlede for turisterne hele sommeren - helt over til Torvet på den anden side søen.

Der lå en lille skov, som hed Indelukket, hvor der lå et yndigt mindre lystslot, Badstuen. Den ligger

ved »Badstue-Dammen«, hvor vi løb på skøjter om vinteren. Man skulle være i skøjteforeningen for at få lov at løbe der. Der var stativer til vores overtøj og sko, og stole og små sofaer med skinner, så vi kunne dels støtte os til dem, da vi var nybegyndere, og dels køre hinanden.

Ved indgangen til Indelukket var der en kilde med det klareste rene vand. Det løb ud af munden på et løvehoved. Om sommeren sad der en slikmutter kaldet »Kildemutter«. »Kildemutter« lagde sine varer op på en bæk ved kilden. Jeg husker, at bismarcksklumper og lakridssnørebånd var særlig eftertragtet. Prisen var 2 øre for begge dele, men da jeg dengang fik en søndags 5-øre, var det jo nok.

MIN BARNDOMS GADE

Gaden, hvor jeg boede, hed Møllestræde, da der havde ligget en mølle engang. Det var en pæn bred gade, men dengang med toppede brosten og et fortov på hver side.

I »Havehuset« oppe på kvisten boede et gammelt søskendepar - Svend og Line. Svend var gårdskarl. Han skulle holde gården, kloakkerne og gaden. Han haltede meget, og vi børn drillede ham jo, så han endte med at gå til min mor og klage over mig. Senere efter flere år hjalp mor dem begge med at komme på alderdomshjemmet, hvilket var ret svært - også dengang - da forsorgen langt fra var, hvad den er i dag i 1979.

På den ene side af mit barndomshjem boede en snedkermester med

et større værksted med et par ældre svende plus et par arbejdsdrengene. De havde kun en datter - yngre end jeg, Else Hempel, som forblev ugift, og som jeg kørte i barnevogn som lille. Som voksen blev hun gudmor til min søn, Steen-Ulrich.

Vores anden nabo var en ret stor teknisk skole. I forhuset boede forstanderen, og på de 3 etager boede udenbys elever, dog var der også enkelte fra selve byen. I stuen i bagbygningen - selve skolen - var der to hyggelige lokaler, hvor min far dagligt om aftenen spillede l'hombré med flere af byens folk, bl.a. conditor Hansen, guldsmeden, dyrlægen, proprietær Ulrich m.fl. Sidstnævnte havde en pragtfuld gård »Trollesminde«, hvor min senere mand var landvæsenselev.

Næste hus var en skøn, lang, hvidkalket længe i en stor have med bred opkørsel til hoveddøren. Ejeren kaldtes for godsejer Winkel, idet han havde et gods oppe i Jylland, som hans søn bestyrede. Det var et fint ældre ægtepar med mange børn og børnebørn, som jeg havde den store glæde at lege med, når de var på ferie hos bedsteforældrene. Den ene søn hed Petrus og var helt fantastisk som legeonkel for alle os børn. Vi spillede børneteater med et ret stort dukketeater, og vi klædte os ud og meget andet.

For enden af Møllestræde lå en 50-øres basar, en lille bitte legetøjsforretning, fyldt til randen med legetøj. Det meste kostede 50 øre - deraf navnet. Ved siden af lå - op ad en høj jerntrappe - »Linden«.

Det var en restaurant, hvor bl.a. hestehandlerne kom og fik en eller mange »små sorte«, dvs. snaps i sort kaffe.

Der hørte en stor smuk gård til med en længe i bindingsværk, hvor bønderne fra omegnen »staldede ind«. Så fik hestene en mulepose hængt om hovedet og blev sat ind i den store stald, mens bonden og hans kone gjorde indkøb. Det var store indkøb, de gjorde, for de kom højst 2 gange om året til byen.

Jeg husker især en stor manufakturforretning, hvor konerne og mændene fik kaffe og frisk wienerbrød til 5 øre, og mændene fik »små sorte« efter deres store indkøb. Og så blev de lange piber sat hen i kroen, for manufakturhandleren gav store cigarer i anledning af deres køb.

Overfor vores hus lå en have dybt nede med et stort træværk for. Det

ejedes af en fragtmænd Thomsen. Han var meget høj og konen meget lille, så vi børn grinede jo af dem. Se, en fragtmænd dengang fra 1902-1925 havde jo ingen bil eller hestevogn, næ, han tog frem og tilbage med toget med sin lille kone. Pakkerne havde han i en såkaldt vadsæk - en meget stor tøjtaske, meget fint broderet med korssting.

I en periode havde den lille fru Thomsen en lille forretning med en lille disk med en revne i midten, hvor hun lod pengene falde ned i. Hun forhandlede kønne lerting, som hun fik fra en fabrik i Birkerød. Mor og jeg købte forskellige kønne ting derovre, bl.a. en høj, gul gulvase, hvor de første bølgegrene blev sat i, husker jeg.

Længere henne boede lægen Ulrich, som havde en kone, der hed Tulle, og en søn, som jeg gik i skole med og sjovt nok hed Steen Ulrich. Ham legede jeg ofte med og inviterede ham endda med til et par af mine fødselsdage. Dog, da vi blev større, fandt mine veninder sig ikke i at have en dreng med. Ovre i hans have lavede vi os huler dybt ned i jorden og lagde brædder over.

Nå, så kom blikkenslageren, hvor man bl.a. købte sine lampeglas til sine petroleumslamper. Derefter en ret stor åben plads, hvor købmand Østergaard lå. Ja, en købmandshandel, da jeg var barn, var rigtignok noget andet end i dag med supermarkederne. Der var hvidskuret gulv, hvor der var spredt lidt sand over - for at skåne gulvet, så det ikke skulle skures for ofte.

*Armgard som
14-årig.*

Henne i krogen stod en »spytbakke« til de landlige kunder.

Alle varer var uindpakkede - melis, margarine og smør stod i store dritler. Den grønne sæbe var i en stor, høj metalspand med en stor spade i. Så fik man det pakket ind i avispapir. Så var der en stor kaffemølle, hvor kaffen blev malet for hver en kunde, der skulle have kaffe, så den var jo friskmalet - i ordets rette forstand.

Denne købmand havde en stor købmandsgård med toppede brosten og bindingsværkslænger, hvor alt kornet blev opbevaret. Han havde en lille fladvogn med en lille hest, vel en pony, som netop stod ovre i stalden i vores gård. Vognen brugte købmanden til at køre større varer i byen med. Det var en stor oplevelse at få lov til at køre med ham bare fra min gård og ned til købmanden på hjørnet.

Alle forretninger havde et skilt uden for deres butik dengang. Bageren en stor forgyldt kringle, barberen et messingbækken, bundtmageren en rævehale, boghandleren en bog, urmageren et ur o.s.v.

Og mange mennesker havde et gadespejl, det vil sige en jernarm ud fra vinduet med 2 spejle på skrå, så man kunne se både op og ned ad gaden.

Der var også en anden ting, man brugte, nemlig en forhøjning henne ved vinduet. Den var lavet af træ, og derpå sad konen på sin stol med sit sytøj foran sig. Det regnedes vistnok for at være ret småborgerligt.

VASKEDAG

Nede i kælderen lå vores vaskekælder med en stor vaskekedel, muret af cement og med et stort trælåg over. Dagen i forvejen lagde mor tøjet i blød i soda i det store trækar. Næste morgen kom så vaskekonen kl. 7 og kogte tøjet i Mazeisæbe, som var i store stykker, der skulle snittes i små spåner. Tøjet var i mellemtiden blevet hængt over store træbukke, for at vandet kunne løbe af. Når det var kogt, blev det skrubbet på et rillet vaskebræt. Om vinteren blev der hængt en grøn petroleumslampe på en krog nede i vaskekælderen. Den gav ikke meget lys i al den damp, men det var bare vilkårene på den tid.

Som barn husker jeg især en vaskekone, som kom med sit lille barn i barnevogn, og når konen skulle op at drikke formiddagskaffe og spise andre måltider, tog hun sit lille barn med op i køkkenet og ammede det.

Storvasken varede fra kl. 7 morgen til kl. 6 aften. Prisen for sådan en lang dag var 6 kr. Hvilken lille pris! Men mor gav hende altid mad og noget tøj med hjem.

Vasketøjet blev næste dag lagt sammen, og så kom vores rullemand og hentede tøjet til rulning. Han var lillebitte og gift med en høj, ranglet svensk kone. Og tænk, en »rullestok« kostede 2 øre, og en stor dug - den store pris af 5 øre.

KONFIRMATION

Så blev jeg 15 år og nåede min konfirmation - første søndag i oktober

måned 1917. Samtidig skete der det store »under«, at vi fik lagt elektricitet ind i huset lørdagen før min konfirmation om søndagen. Jeg husker, at min far gik rundt i hele huset og trykkede på alle knapperne og sagde: »Sikken et under!« for hver gang, der kom lys. Flere af vores kønne petroleumslamper blev jo lavet om til elektrisk - egentlig synd - for i dag ville man jo gerne have haft en gammel petroleumslampe. Jeg har dog en i bronze med løvefødder, som stod på mors skrivebord, som faktisk var et gammelt egetræs spillebord, hvilket jeg heldigvis er ejer af i dag.

Far havde vikar, Jens Laumann, ved orgelet - og som det brugtes dengang, var far i kjole og hvidt og mor i selskabskjole.

Jeg selv var i hvid kjole med volanter på det nederste stykke. Håret havde jeg samlet i nakken med en stor, hvid tylssløjfe. Dertil sorte ruskindssko og mine første silkestrømper. Ens forældre førte en på plads og satte sig lige bag konfirmanden. Vi var 92 konfirmander i alt, piger og drenge, og vores præst var den rare gamle Paludan-Müller, som overhørte os 10 ad gangen.

Alle mine onkler og tanter var med, foruden 2 gudfædre og min mormor og farmor. Man fik også dengang mange gaver, men ikke penge. I reglen fik man dengang et mindre udstyr til sin konfirmation, f.eks. 6 sæt undertøj og lignende.

Så fik man en andendagsdragt. Min var en gråmeleret spadersedragt med lyserød silkebluse, en grå silke-

hat med en lyserød rose på. Sidstnævnte klædte mig meget højtidelig, ja, nærmest rædselsfuld. Jeg tror heller ikke, at jeg havde den på mere end to gange.

Så var jeg imidlertid blevet 16 år, og min barndom var forbi. En barndom, som jeg i dag, hvor jeg er blevet ældre, kan se tilbage på kun med gode tanker og følelser - i et meget beskyttet hjem, hvor kærlighed var det største.

I mellemtiden havde krigen 1914-18 raset, men nu var den slut, og trods en efterkrigstid med tårnhøje priser - og i lang tid mangel på mange udenlandske varer såsom the og kaffe - kom vi danskere også over den tid.

EFTERSKRIFT

Armgard Brandt forlod skolen, da hun var 16 år og kom på Det Kongelige Danske Musikkonservatorium, hvor hun studerede sang og klaver. Hun blev gift med landvæsenselev Ejner Sjelberg fra Nykøbing Sjælland, og hele livet underviste hun i musik. Hun døde den 8. april 1988.

Harløsevej 230.
Foto: Jørgen
Berner.

ÅRETS HUS 2002

Den 7. september blev Årets Hus 2002 kåret. Lokalthistorisk Forenings ærespris gik til Niels Vium for restaureringen af familiens bondehus, der er beliggende Harløsevej 230. Huset, der er fra 1800-tallet, er oprindeligt et tofamiliers landarbejderhus, men nu ombygget til enfamiliehus, dog således, at husets grundform er bevaret. Gennem de seneste 8 år er huset blevet restaureret, og arkitekt Jonna Møller, som blandt andet har siddet som byplanlægger i Hillerød kommune, lagde ved overrækkelsen vægt på, at huset bl.a. stod med eternittag, indtil de nuværende ejere lagde stråtag på igen. Både huset og tilbyg-

ningerne er vedligeholdt og shinet op, men på en enkel måde. Det er ikke kun et spørgsmål om at poste millioner af kroner i bygningerne, og Harløsevej 230 viser, at det kan gøres for meget mindre, hvis man er flittig og ihærdig. Og det er viljen og ihærdigheden, der er blevet honoreret, og det er gjort med stor håndværksmæssig dygtighed. Der er desuden tænkt på omgivelserne, så det passer godt ind i sammenhængen i Ny Harløse. Og den fine istandsættelse sender nogle signaler om vigtigheden af, at også folk i landsbyerne sætter deres huse i stand. Det kan tjene som inspiration og motivation for andre.

INDKALDELSE TIL GENERALFORSAMLING

Lokalhistorisk Forenings ordinære generalforsamling
afholdes tirsdag den 18. marts 2003, kl. 19.30 på Hillerød Bibliotek.
Dagsorden ifølge vedtægterne.

HILLERØD-KALENDEREN 2003

Nedenstående fotografi er januarbilledet i Årets Hillerød-Kalender. På billedet ses Ullerød Mølle. Postkortet er afsendt i 1913, mere ved vi ikke. Skulle der blandt læserne være nogen, der kan fortælle noget om personerne på billedet, bedes man kontakte Lokalhistorisk Arkiv eller Lokalhistorisk Forening.

